№ 258 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 24

1904

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 24 № 258

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

(33-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1905 ԹՒԱԿԱՆԻ

«ՄՇԱԿԸ» ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԻ ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄՈՎ ԵՒ ՆՈՅՆ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

ամեն օր, բացի տօներին յաջորդող օրերից:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն և մէկ ամսվանը նոյնպէս 10 ր., տասն ամսվանը՝ 9 ր., ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ և վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր. և մի ամսվանը՝ 1 րուբլի:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի:

«Մշակին» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ. (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն):

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK»:

Յայտարարութիւնները ընդունվում են բոլոր լեզուներով:

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ծովային ընդհարման դէպքում.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Հայոց ներկայացումը Բագւում. Տգիտութիւնը մի անգամ էլ փառաւորվեց. Նամակ Ախալքալաքի գաւառից. Ներքին լուրեր. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ԾՈՎԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՐՄԱՆ ԴԷՊՔՈՒՄ

Մեր ընթերցողները շարունակ կարդում են տեղեկութիւններ Բալտեան նաւատորմի շարժման մասին դէպի հեռաւոր Արևելք: Հեռագիրները հաղորդեցին, որ Եապօնիայում սկսել են լուրջ կերպով խորհել թէ ինչ վիճակ կը ստեղծվի, եթէ ռուսական նաւատորմը իսկապէս կերևայ եապօնական ծովափերում: Եւ նրանք պատրաստվում են: «Н. В.» լրագիրը իր կողմից խելացի է համարում չաշխատել նուազեցնելու հակառակորդի ոյժը, այլ լաւ կշռելով նրան, նպատակայարմար եղանակով կազմակերպել մաքառումը: Առաջ ենք բերում լրագրի մի քանի խորհրդածութիւնները:

Առարկողներ կան թէ եապօնական թնդանօթները շատ ռմբակոծութիւնից փչացել են: Բայց դա սխալ է: Արդարև մեծ թնդանօթները չեն դիմանում 80—100 անգամ ռմբաձգութեան: Սակայն չը պէտք է մոռանալ, որ թնդանօթները երկու թաղանթ ունեն՝ արտաքին և ներքին: Արտաքինը առ հասարակ շատ ամուր է լինում և սակաւ դէպքերում է փչացվում. իսկ ներքինը թէև շուտ է քայքայվում, բայց կարող է հեշտութեամբ փոխարինվել նոր խողովակով: Ուստի մի թէ կարելի է ենթադրել, որ եապօնացիները, նախատեսելով Բալտեան էսկադրայի գալուստը, հոգ չէին տանի նախապէս նորոգելու իրանց թնդանօթների ներքին մասերը: Ճիշդ է, այդպիսի մասեր Եապօնիայում չը կան և նրանք բերվում են Անգլիայից, սակայն քանի որ ծովը եապօնացիների ձեռքին է, առանձին դժուարութիւն չը կայ Արմստրօնգի գործարանից ստանալու թնդանօթների բոլոր անհրաժեշտ մասերը:

Եապօնացիները դեռ բաւական ժամանակ ունեն ամեն տեսակ նորոգութիւններ անելու համար: Քանի որ Պորտ-Արտուրի ռուսական նաւատորմը արգելված է չորս ամսից ի վեր իր նաւահանգստում, եապօնական նաւատորմի վնասված նաւերը հնարաւորութիւն ունեն մաս մաս գնալ Սասէբօի նաւաշինարանը և այնտեղ կարկատվել և նորոգվել հանգիստ կերպով: Ճիշդ է, որ եթէ Պորտ-Արտուրի նաւատորմը վերադարձած չը լինէր Պորտ-Արտուր, այլ մի կերպ ձգած լինէր իրան Վլադիվօստոկ, այժմ նա սպառնական մի ոյժ կը լինէր եապօնացիների դէմ, բայց անցածը անցել է:

Եապօնացիները սիրում են իրանց ոյժը ծածկել և իրանց մասին անհաստատ լուրեր տարածել: Այն ժամանակ, երբ ռուսական նաւատորմը Վիտգեֆտի առաջնորդութեամբ պէտք է դուրս գար Պորտ-Արտուրից, համայն աշխարհի բոլոր լրագիրները լիքն էին տեղեկութիւններով եապօնական նաւերի կրած վնասների և նրանց գլխաւորական ոյժի թուլութեան ու անպիտանութեան մասին: Եապօնացիները չէին հերքում այդ լուրերը: Եւ արդեօք այդ լուրերը մասամբ չէին սխալեցրել Պորտ-Արտուրի ռուսական նաւատորմի ղեկավարներին, որոնք միայն մաքառման ժամանակ տեսան թէ ինչ ահագին ոյժի դէմ են նրանք կռվում:

Եապօնացիները ունեն ներկայումս իրանց տրամադրութեան տակ լաւ նաւաշինարաններ, որոնցից զուրկ կը լինի Բալտեան նաւատորմը, որովհետև նրա և Վլադիվօստոկի մէջ կանգնած կը լինեն թշնամու նաւերը: Այդ հանգամանքը, անկասկած, պէտք է նեղէ ծովապետ Рожественскийն: Անկարող լինելով խոշոր նորոգութիւններ անել վնասված նաւերում, նա ակամայից ստիպված պէտք է լինի աւելի զգոյշ լինել և աւելի պակաս չափով համարձակ, քան նաւապետ Տօգօն:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Առանց նախապաշարմունքների մարդկութիւնը ապրել, կարծես, չէ կարող: Ամենահին ժամանակներից մարդը սիրել է խտրութիւններով բաժան-բաժան անել իր ահագին ցեղը: Խտրութիւն կաշուի գոյնի, աշխարհագրական պայմանների, կրօնի, ազգութեան, դասակարգերի կողմից. խտրութիւն, որ անունների ու վերադիրների անմեղ խաղ չէ եղել, այլ լցրել է աշխարհը արիւնով, արտասուքներով, հաստատել է զարհուրելի հարստահարութիւն, զարհուրելի ստրկութիւն, տանջանք ու դժբախտութիւն: Ինչեր ասէք չէ հնարել մարդը իր նմանին կեղեքելու, թշուառացնելու համար: Նա նոյն իսկ հնարել է արիւնի խտրութիւն, ստեղծել է ազնիւ և անազնիւ արիւնի հրէշաւոր առասպելը: Նա ճնշել, մահացրել է իր նմանին այն պատճառով, որ նրա մէջ ուրիշ տեսակ հաւատալիք, տարբեր կրօն է տեսել: Գիտութիւնը զինվեց այդ խտրութիւնների դէմ, ոչնչացրեց շատ երեխայական նախապաշարմունքներ, բայց ինչպէս ասացինք, մարդկային գործը, կարծես առանց նախապաշարմունքների առաջ չէ կարող գնալ. և գիտութիւնը, նախապաշարմունքների դէմ գնալով, ինքն էլ ստեղծեց նախապաշարմունքներ: Ահա այդ տեսակ մի գիտնական նախապաշարմունքի դէմ զինվել է այժմ նոյն գիտութիւնը:

Յայտնի է, որ XIX դարում ստեղծվեց այն գիտնական թէօրիան, թէ բոլոր եւրօպական, քաղաքակիրթ ազգերը ծագում են արիական ցեղից, որ նախապատմական ժամանակներում դուրս եկաւ Միջին Ասիայից և տարածվելով աշխարհի զանազան կողմերում, դարերի ընթացքում ստեղծեց այն բարձր կուլտուրան, որ այժմեան քաղաքակրթութեան ծնողը դարձաւ: Այդ թէօրիան գլխաւորապէս համեմատական լեզուագիտութեան գիւտն է: Արիական ցեղին, ինչպէս գիտէք, վերագրվում են հոգեկան բարձր յատկութիւններ. դա առաջին ցեղն է մարդկութեան մէջ, դա մարդկութեան ծաղիկն է և միւս ցեղերը նրա առջև շատ ու շատ ստոր են: Իւրաքանչիւր եւրօպացի հպարտութեամբ զգում է, որ իր երակների մէջ արիական արիւն է ծագում: Մենք, հայերս էլ, նոյն պարծանքով [illegible] ենք մեր արիական ծագումը:

Բայց արիական թէօրիան վաղուց ի վեր ենթարկված էր սաստիկ կասկածների: Գիտական քննադատութիւնները ցոյց էին տալիս, թէ որքան խախուտ ու անկայուն է համեմատական լեզուագիտութեան լոյս աշխարհ հանած այդ բարձր ու ազնիւ ցեղի գոյութիւնը: Այժմ, ըստ երևոյթին, գիտութիւնը այնքան փաստեր է ձեռք բերել, որ ժամանակ է համարում վերջնականապէս հրաժարվել արիական ցեղի մասին կազմված գիտնական նախապաշարմունքից: Գոնէ այսպէս է հաւատացած ֆրանսիացի գիտնական Ժան Ֆինօ: Եւ նա խօսում է ցեղական բաժանմունքների մասին, իբրև մի վնասակար ուտօպիայի մասին, որ մի շատ չար դեր է կատարում ազգերի սօցիալական կեանքի մէջ: Ահա ինչպէս է «Новости» լրագիրը պատմում Ֆինօի յօդուածի բովանդակութիւնը:

Գրքերի և խօսակցութիւնների մէջ միշտ գործ ածվող «կելտեր, գալլեր, գերմանացիներ, արիացիներ» խօսքերը ուրիշ ոչինչ չեն, բայց միայն ձայներ, որոնց գոյութեան մասին մենք միայն ցաւ կարող ենք յայտնել: Ամեն մի ստութիւն անպատճառ որ և է չարիքի աղբիւր է դառնում, ուստի նրան պէտք է արմատախիլ անել ինչպէս անհատական, այնպէս և միջազգային կեանքի մէջ:

Աշխարհայեացք և բարոյագիտութիւն որոշելու համար յաճախ այժմ էլ դեռ գործ են ածում «արիական» բառը, և «ոչ արիական» բառը պէտք է արտայայտէ հասկացողութիւն մի ինչ որ ստոր բանի մասին: Այսպիսի հայեացքը պատճառ է դարձել, որ ջնջվել են հազարաւոր խեղճ մարդիկ, որոնց համարել են մի ստոր ցեղի պատկանող, հետևաբար և արիական բարձր ցեղին թշնամի: Մինչև անգամ մեր քաղաքակրթված դարում քաղաքակրթված ազգերը դեռ չեն կարողանում ազատվել այդ մոլորութիւնից: Ցեղական ծագման նախապաշարմունքը կարելի է նմանեցնել մի մուրճի, որ մարդիկ յօժարակամութեամբ բռնած են իրանց գլուխների վրա, շղթայելով միտքը և նախապաշարմունքին նոր ու նոր զոհեր բերելով:

Որքան խոր ենք թափանցում այն դաւանութեան մէջ, որ իր հիմքով համարվում էր անվիճելի, այնքան աւելի մենք համոզվում ենք, թէ որքան երևոյթական է նա: Երկար ժամանակ պահպանվող այդ հաւատալիքը անաչառ վերլուծութեան չէ դիմանում. նա փշրում է ամբողջ խօսակցութիւնները ցեղական ծագման մասին, որ այնքան կործանարար է մարդկութեան խաղաղ և նրպատակայարմար զարգացման համար: Շատ ժամանակ չէ, որ Կ. Հարտման ասաց թէ «արիացի անուանվածները մի ազգ են, որ երբէք գոյութիւն չէ ունեցել և միայն երևակայութեան արդիւնք է ներկայացնում»: Իսկ Վիրխօվ ասում է. «Արիացիները, ինչպէս ազգ, երբէք յայտնի չեն եղել»:

Մեր ժամանակ 1000 հատ եւրօպացիներից 999 ը համոզված են թէ արիական ծագում ունեն և, ի հարկէ, մարդկային մոլորութիւնների պատմութեան մէջ ամենից շատ աչքի ընկնող տեղ կը բռնէ այդ վարդապետութիւնը ազգերի ծագման մասին և կը լինի մի ապացոյց թէ ինչպէս սխալները յատուկ են բոլոր մարդկանց:

Յօդուածի մէջ բերված են և ապացոյցներ որ չէ եղել արիական ազգ, որ մինչև այժմ գոյութիւն ունեցող ենթադրութիւնները հիմք չունեն: Այդ ապացոյցները մենք այստեղ չենք բերի: Կարևորն այն ընդհանուր մարդկային հարցն է, որ նախապաշարմունքը ստեղծել է չարիք, որ նրա պատճառով վնասվում է մարդկային առաջադիմութիւնը, երջանկութիւնը: Եւ որովհետև ամեն բան, որ խոչընդոտ է հանդիսանում հանրամարդկային գաղափարի առաջ, պէտք է համարվի մեծ դժբաղդութիւն, ուստի հարց է ծագում՝ Երբ կանհետանայ այդ վնասակար նախապաշարմունքը:

Կանցնեն, ի հարկէ, դարեր, մինչև որ կը ջնջվեն այն կարծիքները, որոնք խակ մտածութեան արդիւնք են եղել, իսկ մինչև այդ մարդիկ կը շարունակեն հաւատալ գոյութիւն չունեցող ցեղական ծագման:

Դարեր... Ահա այդ է ցաւալին: Մի նախապաշարմունքի համար դարեր... Դա շատ [illegible]

ՀԱՅՈՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ԲԱԳՒՈՒՄ

(Նամակ Բագուից)

Երգչուհի Տօսկան սիրում է բուռն և խանդոտ սիրով նկարիչ Մարիօ Կավարաջիին, որի մօտ ապաստան է գտնում հանրապետական Ջէզօտէ Անջելօտտին, փախչելով Հռոմի բանտից, որտեղ նա պահվում էր իբրև քաղաքական յանցաւոր: Մահվան պատժի են ենթարկվում ոչ միայն ինքը Անջելօտտին, այլ և նրանք, որոնք ապաստան կը տան այդ մարդուն, և ահա Հռոմի ոստիկանապետ բարօն Սկարպիան, կասկածելով որ յանցաւորը թագնված է նկարիչ Մարիօի բնակարանում, խուզարկում է այդ տունը, բայց ոչինչ չէ գտնում բացի մի հովհարից, որ պատկանում էր Անջելօտտիի քրոջը՝ մարկիզ Ատավանտի կնոջը: Մինչ այդ կատարվում է, Մարիօն կարողանում է փախցնել Անջելօտտին քաղաքից դուրս ունեցած իր տունը, որը, բացի իրան Մարիօից, ճանաչում էր և Տօսկան: Բայց Տօսկան դեռ ոչինչ չէ իմանում, թէ Մարիօն ում է ապաստան տուել, իսկ ոստիկանապետ Սկարպիան, գտնվելով Թագուհու պալատում, ուր Տօսկան պիտի երգէր, ցոյց է տալիս Տօսկային այն հովհարը, որը նա վերցրել է Մարիօի սենեակից: Սկարպիան կամենում է այդպիսով Տօսկայից իմանալ Մարիօի և Անջելօտտիի ուր գտնվելը և դա նրան աջողվում է: Պէտք է ասած, որ Անջելօտտին փախել էր իր քրոջ՝ մարկիզուհի Ատավանտի զգեստով և մոռացել էր իր քրոջ թողած հովհարը: Տօսկան տեսնելով այդ հովհարը Սկարպիայի ձեռքին և, կասկածելով թէ Մարիօն սիրում է մարկիզուհի Ատավանտին, խանդից գժուածի պէս դիմում է դէպի քաղաքից դուրս գտնված Մարիօի տունը, որպէս զի բացատրութիւն ստանայ Մարիօից. դրանով Տօսկան անզգուշաբար յայտնում է Սկարպիային իր սիրեկանի ուր լինելը և ահա Սկարպիան յայտնվում է, երբ Մարիօն ամեն ինչ պատմում է և բաց է անում Տօսկային գաղտնիքը, թէ ուր է թագնված Անջելօտտին:

Սկարպիան, չարչարելով Մարիօին, կարողանում է Տօսկայից իմանալ ինչ որ հարկաւոր է Անջելօտտիի մասին. ոստիկանները դիմում Անջելօտտիի թագնված տեղը և նրան գտնում են արդէն մեռած, թունաւորված:

Մարիօին և Տօսկային Սկարպիան ձերբակալում է և ապա յայտնում Տօսկային, թէ Մարիօին պէտք է գնդակահարեն։ Տօսկան աղաչում է ազատել նրան և խորամանկ Սկարպիան խոստանում է այն պայմանով, որ Տօսկան իրան պատկանի։ Տօսկան երկար դիմադրում է այդ անարգ առաջարկութեան, բայց յետոյ յուսահատուած և ներքին հոգեկան տանջանքներից յուզված, խոստանում է Սկարպիային ամեն ինչ, միայն թէ Մարիօն ազատվի, և որպէս գրաւական՝ պահանջում է Սկարպիայից, որ այս վերջինս գրաւոր անցագիր տայ իրան և Մարիօին ազատ հեռանալու Հռոմից։ Սկարպիան տալիս է այդ անցագիրը և հաւատացնում Տօսկային, որ Մարիօին միայն ձևականութեան համար կը գնդակահարեն, այսինքն ոչ իսկական գնդակով. բայց ի հարկէ Սկարպիան խաբում է Տօսկային և գաղտնի հրաման է տալիս օֆիցէրին սպանել Մարիօին իսկական գնդակներով։

Ապա Սկարպիան դիմում է Տօսկային և յիշեցնում նրա խոստմունքը իրան պատկանել։ Տօսկան սիրելով Մարիօին բուռն սիրով, պատասխանի տեղ ցցում է Սկարպիայի սիրտը դանակը և սպանութիւնից յետոյ վերցնելով անցագիրը դիմում է դէպի այն տեղ, ուր Մարիօին պիտի գնդակահարեն, որպէս զի այդ ձևականութիւնից յետոյ կարողանան փախչել Մարիօի հետ. բայց որպիսի սոսկալի հիասթափութիւն, երբ Տօսկան համոզվում է, որ Մարիօին իրօք սպանել են։ Տօսկան անիծելով, ամեն ինչ բարձր յայտարարում է, որ ինքն էլ սպանել է ոստիկանապետ անխիղճ Սկարպիային։ Ոստիկանները յարձակվում են, որ սպանեն Տօսկային, բայց այս վերջինս դիմում է անձնասպանութեան և դրանով ազատվում արիւնարբու ոստիկանների ձեռքից։

Ահա «Տօսկա» դրամայի բովանդակութիւնը։ Բեմական տեսակէտից Սարդուի այդ հռչակաւոր դրաման հայոց խումբը ներկայացրեց նոյեմբերի 16-ին։ Թատրոնը լի էր հանդիսականներով և ոչ իզուր, պէտք է ասած։ Տ. Սիրանոյշ (Տօսկա) հիանալի էր իր դերում. տիկնոջ նուրբ և մտածված խաղը բաւական խոր ազդում էր հանդիսականների վրա և ցնցում ջղայիններին։ Ալիխանեան՝ Մարիօի դերում՝ [illegible] սովորականից աւելի աջող։ Շատ լաւ էր պ. Ստեփանեան Սկարպիա ոստիկանապետի դերում. մեզ միանգամից դուր եկաւ նրա խելացի և լուրջ խաղը։ Աղայեան՝ Չէզարէ Անջելոտի դերում՝ այնքան էլ լաւ չէր. գուցէ դա նրանից էր, որ դերասանը լաւ չէր սովորել իր դերը և տեղ տեղ կմկմում էր։ Մարկիզ Ատտավանդի դերը կատարում էր Պետրոսեանը և շատ աջող, թէպէտ այդ դերը մեծերից չէր։ Վրոյր՝ աբեղայ Եւգեբիի դերում՝ շատ տիպիքական էր և ծիծաղելի, որով և զուարճութիւն էր պատճառում հանդիսականներին։

Վատ չէր և տ. Նոնիկեան Ջինարինօի դերում։ Մնացած դերակատարները աջակցում էին անսամբլին։

Արշ. Առաքելեան

ՏԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻ ԱՆԳԱՄ ԷԼ ՓԱՌԱՒՈՐՎԵՑ

(Նամակ Երևանից)

—

Նոյեմբերի 4-ից արդէն Երևանը խոլերայի կողմից յայտարարված էր անվտանգելի և անկոչ հիւրը օրէցօր տարածում էր իր իշխանութիւնը թշուառ քաղաքի վրա, տանելով զոհեր սպասածից աւելի մեծ չափով։ Խոլերայի դէմ կռիւը այժմ շատ դիւրին է. գիտութիւնը տուել է մեզ զէնք պաշտպանվելու աղէտաբեր վարակումից, մամուլը իր բազմաթիւ հրատարակութիւններով և բրօշիւրներով այնքան դիւրացրել և ընդհանրացրել է այդ գիտութեան խօսքը, որ մեր ժողովրդի հասկացողութիւնների և աշխարհահայեացքի մէջ կատարվել է, պէտք է խոստովանված, մի բարեբար յեղաշրջում։ Նիստ ու կացի մէջ մաքրութիւն, վարակվածների անջատում և վարակման դէմ նախազգուշացումներ, եփ տուած ջրի գործածութիւն, ախտահանական միջոցներ, այս բոլորը որոշ չափով ըմբռնել է մեր ժողովուրդը և գործադրել կեանքի մէջ, որի շնորհիւ էլ այժմ վարակումները այն աւերիչ հետևանքները չեն ունենում, ինչ որ առաջ։ Փաստը ակներև է՝ անցեալ 1892 թուի համեմատութեամբ այժմեան համաճարակը ապացոյց է։

Երևոյթը միանգամայն ուրախալի է. ընդամենը մի փոքրիկ շարք տարիներից յետոյ մնոտիապաշտ և սրբերից փրկութիւն աղերսող ժողովուրդը տեսնում էք գիտակցութեան եկած, իր յոյսը իր վրա դրած, գիտութեան խօսքին դիմած՝ կռւում, յետ է մղում համաճարակը։ Սակայն դարերով սնոտիապաշտութիւնների և թիւր հասկացողութիւնների մէջ դաստիարակված ժողովրդի մէջ այնքան էլ հեշտ չէ միանգամից աշխարհահայեացքի արմատական կերպարանափոխութիւն մտցնելը. որքան էլ, ըստ երևոյթին, կերպարանափոխված, այնուամենայնիւ այդ ժողովրդի հասկացողութիւնների մէջ մնացած է լինում սնոտիապաշտութեան սաղմը, որը որոշ բոպէներում նորից արտայայտվում է, կատարելով հակադարձ, մի ոչ ցանկալի ազդեցութիւն, մանաւանդ երբ այդ սնոտիապաշտութիւնը խրախուսվում է, ամօթ է ասել, գիտութեան անունից։

Այսպէս էր վերջին փաստը Երևանում։

Խոլերայի խիստ օրերում նոյեմբերի 11—12-ին մի քանի անհատներ միտք են յղանում բերել տալ Սևանից մասունքներ խոլերայի ցասումից ազատվելու համար։ Այս առաջարկութիւնը հաւանութիւն գտնելով առաջնորդի կողմից, մասունքները ամսիս 13-ին, կիրակի օ, բերվեցին քաղաք և դրվեցին Պօղոս Պետրոս եկեղեցում. այցելող ժողովրդին հաշիւ չը կար։ Երեքշաբթի մեծ թափորով մասունքները փոխադրեցին Լուսաւորիչ եկեղեցին, այդ օրը աւելի ևս ժողովուրդ կար, համաճարակի առաջ կանգնած ժողովուրդը ամբոխացած, կարծէք վարկենապէս կորցրել էր ամեն մի հասկացողութիւն աղէտի դէմ կռւելու մասին։ Նրա հետ կարելի էր ամեն կերպ վարվել, նրա ինստինկտները շոյել, նրա արթնացած սնոտիապաշտութիւնը շահագործել և ահա երկու աստուածաբան վարդապետներ, մէկը թեմական առաջնորդ—Կարապետ վարդապետ, միւսը թեմական դպրոցի տեսուչ՝ Գարեգին վարդապետ. փոխանակ ժողովրդին խօսելու ճշմարիտը, չարիքի դէմ կռւելու ուղիղ ճանապարհը, իրանք աւելի ևս խրախուսող հանդիսացան և ամսիս 18-ին, երբ պէտք է մասունքները յետ տանէին Սևան, յանկարծ կարգադրութիւն արեցին դասերի կէսից արձակել թեմական դպրոցը, աշակերտներին տանել եկեղեցի և ապա շարքով ահագին տեղ մեծ փողոցի երկարութեամբ երկու աստուածաբան վարդապետների կազմած թափորի հետ ուղեկցել մասունքներին [illegible] ինստինկտները. թափորը անհրաժեշտ և յաղթանակը կատարեալ։

Գերմանիայի աստուածաբանական բարձրագոյն դպրոցների առաջադէմ աշակերտները հնարաւորութիւն ունեցան գիտութիւնը մի անգամ էլ ծաղրել

Տգիտութիւնը մի անգամ էլ փառաւորվեց։

***

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Խանդօ, գիւղ, նոյեմբերի 12-ին

Կալը մեզանում արդէն վերջացել է, որի հետ և մեր գիւղացու այս 1904 թուի աշխատանքի սէզօնը։ Ձմեռը իր թևերը տարածելով գաւառիս վրա, իր հետ բերել է մեր գիւղացու վեց ամսեայ աւանդական նիրհը։ Այո, վեց երկար ու ձիգ ամիսներ մեր գիւղացին գոմի օդայում, կողքին ընկած, պիտի անձնատուր լինի առասպելական հէքիաթներին, կամ պարապութիւնից առաջացած հազար ու մի տեսակ արատներին։

Բայց նրա չար բաղդից, վերջին տարիներս նրա աւանդական նիրհը խանգարված է։ Մի կողմից նրան տանջում է «Բնադուռն»-ի (ձմեռվայ ուտելիքնի պաշար) պակասը, մի այլ կողմից հանգիստ չէ տալիս սերմի հոգսը. վերջապէս անասունների կերը խօ ամեն բան մոռացնել է տուել։

Ընդհանրապէս մեր գաւառի բերքը այս վերջին տարիներս այնքան վատ է լինում, որ մեր գիւղացին իր և ընտանիքի չարքաշ գոյութիւնը մի կերպ պահպանած լինելու համար հետզհետէ զրկվել է իր անհրաժեշտ անասուններից, նոյն իսկ շատերը հողից, որի հետևանքը այն է եղել, որ առաջ է եկել մի խեղճ գիւղական դասակարգ, իր սեփական վար ու ցանքը չունեցող։

Ճշմարտութեան դէմ մեղանչած չը լինելու համար, պիտի խոստովանել, որ կան մեզանում և այնպիսի գիւղեր, թէև դժբաղդաբար մի քանի հատ, որոնք շնորհիւ իրանց առատ բերքի, հետևաբար բարեկեցիկ ապրուստի, մնացած գիւղերի նախանձն են շարժում։

Այդ գիւղերի մէջ առաջին տեղը կարելի է տալ Խանդօին, որը վերջին մի տասնեակ տարիների ընթացքում տուել է և տալիս է առատ բերք։ Մլուկն ու հացաբզէզն անգամ չը կարողացան Խանդօցուն զրկել ձմեռվայ պաշարից և սերմից։ Այն ինչ այն գիւղերը, որոնք մի ժամանակ (ի հարկէ, երբ հողը իր մէջ այնքան ոյժ ունէր, որ կարծէք չէր զգացվում արհեստական պարարտացման) բերքի կողմից գաւառիս պարծանքն էին կազմում, ներկայումս այնքան աղքատացել են, որ գիւղացին իր վերջին զոյգ եզն անգամ ծախելով, չէ կարողանում իր անթիւ ցաւերին դեղ ու դարման անել։

Այստեղ հարց է ծագում, այդ ինչից է առաջացել։

Զէ որ Խանդօն էլ մի և նոյն կլիմայական պայմանների մէջ է գտնվում, ինչ որ գաւառիս դաշտավայրի այլ գիւղերը. աւելի սակաւահող է և կալուածատիրական լինելով, ծանրաբեռնված է հազար ու մի տեսակ տուրքերով ու ծախքերով։ Բայց երբ մենք խանդօցու հող մշակելու ձևը և ժամանակը ուշի ուշով քննելու լինենք—հանելուկը ինքն իրան կը բացվի։

Դիմենք խանդօցուն իրան։

«Մենք խանդօցիքս՝ փորձով տեսանք և սովորեցինք, թէ ինչպէս պիտի հողը մշակել. ահա այդ հողը մշակելու ձևն է, որ մեր աշխատանքը լի ու լի վարձատրում է։ Շատ վաղուց չէ, որ մենք էլ ցորեն ցանում, փուշ էինք հնձում և միշտ այս կամ այն գիւղն ընկած, մեր ընտանիքի համար հաց, իսկ անասունների համար դարման էինք գնում։ Այն ինչ բաց աչքով տեսնում էինք, որ մեր հարևան վարևանցիք, որոնց հողը մերից էլ աւել չէ, միշտ հաց են ծախում։ Երկար ժամանակ չէինք կարող պատճառը ըմբռնել, բայց վերջ ի վերջոյ գլխի ընկանք, որ մեր ու վարևանցոց հող մշակելու մէջ մեծ տարբերութիւն կայ։ Օրինակի համար. վարևանցին գարնանային ցանքսից յետոյ էլ ուրիշ գործ չունի, բացի խոզանը (առաջիկայ տարվայ ցանքսի արտը) հերկելուց. նա միշտ հողի հետ է խաղում. մէկ հողի մի շերտն է տալիս արևին վառելու, անձրևին ծծելու, մէկ մի այլ շերտը. այնպէս որ թոյլ չէ տալիս, որ իր հերկի մէջ մի կանաչ խոտ անգամ երևան գայ. մի խօսքով նա հերկին տալիս է լիովին հանգիստ։

Իսկ մենք, ընդհակառակը՝ խոզանը թողնում էինք անմշակ մինչև յուլիս և օգոստոս ամիսները, երբ նա իր մէջ եղած սնդարար հիւթը գործադրելով, կանաչ խոտ էր արտադրում և այդ կանաչը հնձելով, նոր էինք գութանով մի կերպ հերկում, ուստի մեր հերկը լինում էր վատ և հողը ուժասպառ. հետևաբար և արդիւնքը աննշան։

Բացի այդ, վարևանցին իր անասունների աղբի հետ վարվում է իբրև մի թանգագին իրի հետ.—թոյլ չի տալիս նրա մի չնչին մասն անգամ կորչելու և հաւաքելով այդ, արտերն է աղբում։

Իսկ մենք, չը հասկանալով նրա արժէքը՝ անխնամ թողնելով, փողոցներն էինք աղտոտում.

Մի երրորդ պատճառ էլ. մենք հերկը երկու տարի շարունակ միմեանց ետևից ցանում էինք. միայն երրորդ տարին հանգիստ տալիս—հերկում։ Իսկ վարևանցին մի տարի. երկրորդ տարին հանգիստ է տալիս։

Նրանց հերկի և ստացած արդիւնքի մեծ տարբերութիւնը վերջապէս մեզ հասկանալ տուին, որ լաւ բերք ստանալու համար, ոչ թէ շատ պէտք է ցանել, այլ անել լաւ հերկ. և այդ օրվանից փոխվեց թէ մեր աշխատանքի ձևը և թէ ժամանակը, որի շնորհիւ այժմ ոչ թէ մենք գնում ենք ուրիշ գիւղեր հաց և դարման գնելու, այլ օրէնը մի քանի տասնեակ անձանց մենք ենք ճանապարհ դնում։

Ահա այսպէս է բացատրում ամեն մի խանդօցի իրան առատ բերքի պատճառը։

Զարմանալու ոչինչ չը կայ, որ մեր գիւղացին հետզհետէ դիմում է դէպի կատարեալ սնանկութիւն, որ մեր գիւղերը զրկվում են իրանց ուժեղ տարրից, որոնք մայրենի հողի վրա չը գտնելով իրանց անթիւ ցաւերին դարման, դիմում են պանդխտութեան ցուպին։

Բայց մի՞թէ մեր գիւղացին իր հայրենի հողի վրա, առանց նրանից բաժանվելու, չէ կարող իր ցաւերին դարման գտնել, չէ կարող իր օրական աղքատիկ պարէնը հայթհայթել։

Շատ ու շատ կենդանի փաստեր դրական պատասխան են տալիս, միայն մի պայմանով. ամուր կպած չը մնալ անդրջրհեղեղեան գործիքներին և պապերից ժառանգած երկրագործական պարապմունքի տեսակին ու ձևին։

Ոչ ոքից ծածուկ չէ, որ երկրագործութիւնը, ինչպէս այլ արհեստներ, դիմում է դէպի առաջ, ընդունելով իր մէջ հազար ու մի տեսակ փոփոխութիւններ։ Ցաւն այն է, որ այդ բոլոր փոփոխութիւնները, կարծես մեր գիւղացուն չեն վերաբերում, կարծես նա իրաւունք չունի այդ բարիքներից օգտվելու։

Գիտենք ցանել միայն ցորեն և գարի. այն էլ ինչ ձևով և ինչ հնացած գործիքներով, իսկ երկրագործութեան միւս ճիւղերի մասին գաղափար անգամ չունենք. ուստի զարմանալու էլ ոչինչ չը կայ, որ մեր գիւղացին մինչև վիզը պարտքի մէջ է խրվում, որ մեր գիւղերը դատարկվում են։

Շատ պարզ է, որ այս բոլորը առաջ է գալիս տգիտութիւնից։ Ո՞վ պիտի մեր գիւղացուն իր նախապաշարմունքից ազատէ, դարձնէ շրջահայեաց, ո՞վ պիտի մեր թշուառ գիւղացու վէրքերով պատած մարմնի վրա սպեղանի դնէ։

Գիւղացի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրութիւնը տեղեկութիւն է ստացել, որ ինժեներ Բօշնեակօֆը արդէն ձեռնարկել է սիբիրեան երկաթուղու երկրորդ գիծն անցկացնելու համար անհրաժեշտ ուսումնասիրութեան։

—

Մօսկվայում բացվում են կանանց տեխնիկական կուրսեր՝ Մօսկվայի դպրոցական շրջանի հոգաբարձուի թոյլտւութեամբ։ Նրանց նպատակն է հնարաւորութիւն տալ կանանց ընդարձակելու իրանց աշխատանքի գործադրութիւնը և պաշտօններ ստանալու տեխնիկական, շինարարական և գործարանների գրասենեակներում։ Կուրսերի հիմնադիրներն ուզում են մի կողմ դնել սովորեցնելու թէօրետիքական, հնացած ձևը և ամեն ինչ աւանդել դրոյցի ձևով, գործնական աշխատանքներով։ Բոլորովին մի կողմ է թողնվում և ուսանողուհիների վրա հսկելու, դաս հարցնելու, քննելու և կօնտրօլի այլ ձևերը. ուսանողուհիները լինելու են բոլորովին ազատ։

—

Օդեսսայում նոյեմբերի 17-ին դատաստանական պալատում քննվել է Դարաշևիչի յայտնի գործը։ Ռուս անուանի հրապարակախօսին մեղադրում է զրպարտութեան մէջ —ռվ—Սախալինի բանդի վերատեսուչ Ֆէլդմանը։ Գործը տևում է ուղիղ 5 տարի։ Դարաշևիչին արդարացրել են նահանգական դատարանը և պալատը։ Սէնատը բեկանել է վճիռը, պահանջելով, հակառակ սովորական պրակտիկայի, ապացուցանել յօդուածում յիշված փաստերի ոչ թէ ճշմարտութիւնը, այլ և ամեն մի փաստը առանձին։ Դարաշևիչի պաշտպան Մ. Լ. Գօլդշտէյնը (Պետերբուրգի փաստաբան) կատարեց և այդ պահանջը, ներկայացնելով պ. Դօրիլի հաշիւը Սախալինի մասին և դօքտոր Լօբասի գիրքը, որի 41 գ երեսում խօսված է այն որթերի մասին, որոնցով Ֆէլդմանը կերակրում էր տաժանակիրներին։ Իր փայլուն ճառում Գօլդշտէյնը ապացուցանում էր, որ Ֆէլդմանը թէ նահանգական դատարանում և թէ պալատում շահել է գործի ձևական մասը, իսկ ըստ էութեան նա ամեն տեղ կորցրել է. ուրեմն՝ բնական է, որ նա պէտք է շահէր և սենատում, ուր ուշք է դարձվում միայն ձևի վրա։—Դատաստանական պալատը նորից արդարացրել է Դարաշևիչին։ Սա արդէն երրորդ արդարացումն է մի և նոյն գործի առիթով։

—

Պետերբուրգի էլէքտրօ-տեխնիկական ինստիտուտի ուսանողները վճռել են դիմել իրանց վարչութեանը և խնդրել, որ ինստիտուտի առարկաների մէջ մտցվի և քաղաքատնտեսութիւն։

—

Նիւ-Եօրքից հեռագրում են «Berl. Tag.» լրագրին, որ այնտեղի «Herald» լրագիրը պնդում է, թէ շուտով Ռուսաստան կը մեկնի նաւաշինարաններ ունեցող Նիկսօնը, որի վերահսկողութեան տակ պէտք է ռուսական նաւարաններում շինվեն 100 կտոր ամեն տեսակի նաւեր, սկսած ականանաւերից մինչև զրահաւորներ։ Աշխատանքները պէտք է տևեն 2 տարի, իսկ շինութեան բոլոր անհրաժեշտ նիւթերը իբր թէ յանձն են առել մատակարարելու Միացեալ-Նահանգները և Գերմանիան։

—

Южн. Об. լրագիրը հաղորդում է, որ Օդեսսայում, բժշկական ֆակուլտէտի լսարանում, մագիստրութեան համար քննութիւն տուող Բրիկմանի դիսպուտների կամ գիտական վէճերի ժամանակ՝ ներս է խուժում երիտասարդների մի ահագին խումբ և պահանջում, որ դիսսէրտացիայի պաշտպանութիւնը և վէճերը

գաղտնեքննեն, ասելով, որ աւելի անհրաժեշտ կարիքներ կան գոհացնելու։ Յետոյ պրոֆեսոր Վ. Վ. Գօզմինսկին նիստը շարունակում է և թոյլ է տալիս մաքրանդամին իր դիտողութիւնները վերջացնելու. բայց նախագահը ընդհատեց նրան, որ այսուհետև կողմնակի հասարակական չէ ծանօթանալ գիտական հրապարակային գիտութեան ժամանակ։

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Թանկ անտեր-ական ելքն եղանակները շարունակվում են, որի շնորհիւ քաղաքում Երևանի աւելի են անհանգստութիւն։ Այսպիսի երևոյթների պատճառով դաշտային մի կարգի ագահութեան ... Կան են ... վաճառականների ... ցուցակ ... համար ... վերջ ... գնորդները չեն ստանում։ Բողոքներ են լինում, որ ... քաղաքային վարչութիւնը պէտք է միջոցներ ձեռք առնի այս երևոյթների դէմ։ ... վերջապէս ... «Կրթութիւն» ... ժողովրդի ... ընկերութեան ... կանոնները ... Նոյեմբեր ...»։

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԵՏԻՑ մեզ գրում են. «Անցեալ 9-ին, երեկոյեան կինոթատրոնի դարպասի դահլիճում գրական երեկոյ կար ի նպաստ ... տարրի գիւղի 1,500 ամենից։ Առաջնորդական փոխանորդ Քաջբերունի վարդապետը բացատրեց մեր պատմական կեանքի այդ ... մասնավոր ... Ս. Ղ. Ղազարեան ... համար ... խորհրդի, ... բարեկամներին ... հասարակութեան ... երեկոյ ... ինքնուրոյն ... ... տարիների բանաստեղծութիւններ ... «Կոչ»-ներով ...»։

ՍԱՆԱՀԻՆԻՑ մեզ գրում են. «Երկու ամիս առաջ Սանահինի ... բարեկամ ... ընկել էր քարից և վախճանվել։ Կասկած յարուցվեց, որ նրան մահացրել են ուրիշները։ Մեղադրվում էր այդ գործի մէջ խանութպան Ս. Ղուշչեան։ Նահանգական դատարանը, որտեղ նորերս քննվեց գործը, արդար ճանաչեց Ղուշչեանին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Ճապոնական գեներալը Պորտ-Արտուրի մասին։ «Daily News» լրագրի թղթակիցը մի խօսակցութիւն է ունեցել գեներալ բարոն Կօդամայի հետ, որ ճապոնական բանակի գլխաւոր շտաբի պետն է։ Խօսակցութեան գլխաւոր առարկան Պորտ-Արտուրի պաշարումն էր։ Կօդաման չէ հերքում, որ ճապոնական զօրքը Պորտ Արտուրի մօտ հանդիպեց անհացրին դժուարութիւնների, որոնք դեռ չեն վերջացած։ Սակայն բարոնը հաւատաբար յայտնեց, որ ճապոնական պաշարող բանակը կը ձմեռէ բերդում։ Թղթակցի հարցմունքին՝ ինչու ռուսները չեն օգտվում իրանց թնդանօթներով ճապոնական նաւատորմի դէմ, բարոն Կօդաման յայտնեց, որ ճապոնական ականային արգելքները այնպէս են դասաւորված, որ եթէ ռուսները սկսեն ռմբակոծել ճապոնական նաւատորմը, նրանց ռումբերը պայթեցնել կը տան ականներին և այդ պայթումը շատ վնասներ կը հասցնէ նաւատորմի պաշտպանողական կառուցումներին։ Ականները և հակա-ականները սահպում են ճապոնական նաւատորմին անգործ մնալ։ Ռուսաց նաւատորմը, իր կողմից, նոյնպէս չէ ցանկանում իր վրա վերցնել յարձակման նախաձեռնութիւնը։ Թղթակիցը հարցրեց բարոն Կօդամայից. ինչ կերպով, նրա կարծիքով, կարող է առնվել բերդը, արդեօք կրկնվելու է նոր շտուրմը հետևակ զօրքերով։ Բարոն Կօդաման պատասխանեց, որ այժմ այդ արդէն հետևակ զօրքի գործը չէ, այժմ այդ—ռազմագիտութեան, տակտիկայի և ինժեներական աշխատութիւնների հարց է։ Ռուսները 20,000 զօրք ունեն Պորտ-Արտուրում. ճապոնացիներըր—60,000։ Այդ թիւը մեծացնել այլ ևս անկարելի է. ամեն բան այժմ կախված է ռազմական պաշարներից և ընդհանուր տակտիկայից։ Ապա բարոն Կօդաման մանրամասն նկարագրեց պորտ-արտուրեան ամրոցները։ Ամրոցները բոլորովին փոխվել են ճապոնաչինական պատերազմից ի վեր և այժմ չէ կարելի հաստատել, թէ մի ամրոցը բանալի է կազմում միւս ամրոցների համար, որովհետև ամրոցները այնպէս են դասաւորված, որ նրանց պէտք է վերցնել անկախ իրար եռեից։ Մի ամրոցի առումը այժմ ոչինչ չէ նշանակում, իսկ առաջ դա նշանակում էր վերցնել ամրոցների մի ամբողջ շարք։ (С-П. В.)

Ռուսական նոր փոխառութիւնը։ Ռուսական ներքին նոր փոխառութեան մասին Վիէննայի «N. Fr. Pr.» լրագիրը հաղորդում է, թէ հաւաստի աղբիւրներից տեղեկացնում են, որ ռուսական նոր փոխառութիւնը՝ 1,200 միլիօն ֆրանկ բաց կը թողնվի Գերմանիայում և Հօլլանդիայում։ Այդ փոխառութիւնը կը կնքվի ապրիլին կամ մարտին։ Ֆրանսիական բանկային խմբերը կը վերցնեն իրանց վրա փոխառութեան երկու երրորդական մասի, այն է 800 միլիօնի իրականացումը։ Այդպիսով Ֆրանսիան ապահոված կը լինի գերմանական թղթերի հոսանքից, որովհետև Գերմանիայում և Հօլլանդիայում բաց թողած թղթերը շրջանառութիւն չեն ունենայ ֆրանսիական շուկաներում։ (Р. Пр.)

Ռուսները նոր նաւեր են ձեռք բերում։ «Daily Tel.» լրագիրը հաստատում է, որ ռուսներին աջողվել է ապահովացնել նոր պատերազմական նաւերի գնումը հարաւ-ամերիկական հանրապետութիւններից։ Այդ նաւերը, զօրեղ և արագընթաց կրէյսերներ, կը գնան ամենից առաջ Մագելլանեան նեղուցը, իսկ այդտեղից արդէն ռուսական էկիպաժի ուղեկցութեամբ կը գնան միանալու ծովապետ Ռօժեստվենսկու էսկադրայի հետ։ (Русь)

Կը լինի արդեօ՞ք մեծ ճակատամարտ։ «N. I. Her.» թերթը կարծում է, թէ մինչև որ մարշալ Օյաման աջակից զօրք չը ստանայ, ոչ մի մեծ ճակատամարտ չի լինի։ Իսկ աջակցութիւն նա ստանալ կարող է միայն Պորտ-Արտուրի առումից յետոյ։ Ոչ ոքի յայտնի չէ, թէ երբ ճապոնացիներին կաջողվի վերցնել բերդը։ Այդտեղից եզրակացումն, թէ գուցէ մինչև գարուն երկու բանակները կը սահմանափակվեն երկրորդական հրաձգութիւններով։ (Нов.)

Ճապոնական գանգատները Ճապոնական նախկին մինիստր բարոն Սուէմատսուն գանգատվել է, թէ Անգլիայում մասնաւոր անձինք արդէն չափից դուրս են տրամադրված օգնել Ռուսաստանին։ Ճապոնիան—ասաց Սուէմատսուն—շատ էլ չէ վախենում բալտիական էսկադրայի գալուց, բայց ես կարող եմ ասել, որ այդ էսկադրան երբէք չէր դուրս գայ ծով, եթէ նա օգնութիւն չը գտնէր չէզոք պետութիւնների կողմից։ Ես չեմ կարծում, որ ռուսները առաջ գնան առանց անգլիական ածուխի, որ այսօր նրանք առատօրէն ունեն։ Ես գիտեմ, որ միջազգային իրաւունքի կանոններով, մասնաւոր անձինք այդպիսի դէպքերում գործում են իրանց ռիսկով, բայց երբ առևտուրը կատարվում է բաց և այդպիսի չափերով, պէտք է որ բարեկամ և դաշնակից Անգլիան միջոցներ ձեռք առնէ։ (Нов.)

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

22 Նոյեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ժամանեց պարսից շահի արտակարգ դեսպան Միրզա-Րիզա-Խանը, Կ. Պօլսի պարսից դեսպանը։ Այսօր նախաճաշից յետոյ դեսպանը այցելեց արտաքին գործերի մինիստրին։

ՏՕԿԻՕ, 21 Նոյեմբերի։ (Րէյտէր)։ Պաշտօնական հեռագիրը հաղորդում է Պորտ-Արտուրի մօտ ճապոնական բանակի ձախ թեւում, նոյեմբերի 18-ի առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև երեկոյեան ժամը 4-ը թշնամական գործողութիւնները դադարելու մասին, երկու կողմերի սպանվածներին և վիրաւորներին հաւաքելու նպատակով։—203 մէտրանոց ամրութիւնը գրաւելու մանրամասնութիւնների առիթով ոչ-պաշտօնական տեղեկութիւնները հաղորդում են, որ կռիւն սկսվեց նոյեմբերի 14-ի գիշերը, ժամը 1-ին, երբ ճապոնացիները կենտրոնացրին կրակը Կարմիր բլուրի տափարակների վրա, 203 մէտրանոց բարձունքից 300 մէտր հեռաւորութեամբ։ Ժամը 3-ից 4-ը ճապոնացիները 4 անգամ գրոհ տուին, որոնցից վերջինը աջողութեամբ պսակվեց, բայց 3 յուսահատական հակայարձակումներից յետոյ ռուսները յետ մղեցին ճապոնացիներին։ Նոյեմբերի 15-ի առաւօտեան ճապոնացիները յարձակվեցին 203 մէտրանոց բարձունքի վրա և, սարսափելի կորուստներ կրելով, գրաւեցին հիւսիսային լանջի հարաւ-արևելեան մասը։ Երկրորդ դիվիզիան հաստատվեց հարաւ-արևելեան լանջի հողաթմբերի մօտերքը։ Նոյեմբերի 16-ի լուսաբացին ռուսները կատաղի հակայարձակում արին և ճապոնացիներին դուրս վանեցին հարաւ արևելեան անկիւնից, բայց հարաւ արևմտեան լանջում ճապոնացիները դիմացան խրամատների մէջ՝ գագաթից 30 մէտր միայն ներքև։ Ճապոնական ուժեղ օժանդակ զօրքեր եկան 17-ի լուսաբացին։ Կէսօրից յետոյ ճապոնական արտիլերիան գրաւ ճիշդ տարածութիւնը և հարաւ-արևմտեան անկիւնը ծածկեց իր ռումբերով։ Ճապոնական նաւերն օժանդակում էին, Աղաւնու ծովախորշից վերաձիգ կրակ թափելով։ Վերջապէս ճապոնացիները, նոր ու նոր օժանդակութիւն ստանալով, բարձր սգոչ աղաղակներով մի քանի անգամ ռուսների վրա ընկան, որոնք երեկոյեան ժամը 7½-ին ցրվեցին և դանդաղ յետ նահանջեցին։ Համարեա մի և նոյն ժամանակում հարաւ-արևելեան անկիւնի վրա շտուրմ անող գօրքերը վերջացրին գրոհը։ Երեկոյեան ժամը 8-ին ամբողջ դիրքը բռնել էին ճապոնացիները, իսկ յետոյ առանց դժուարութեան գրաւեցին և Կարմիր բլուրը։ Ռուսները կատարեցին 6 հակայարձակում, որոնցից վերջինը տևեց նոյեմբերի 18-ի առաւօտեան ժամը 4-ից մինչև կէսօր։ Տեղի ունեցան մի շարք սուինամարտեր և, կորուստներ կրելով, ռուսները յետ նահանջեցին դէպի Անցօշան և Իտցէշան։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գլխաւոր-ծովային շտաբի պաշտօնական հաղորդագրութիւնը. «Գեներալ-ադիւտանտ Ռօժեստվենսկուց ստացված լրացուցիչ տեղեկութիւնների համեմատ՝ Գերմանական ծովում հոկտեմբերի 8-ի դէպքի առիթով, «Իշխան-Սուվորով» զրահակիրի վրայից կրակը դադարեցնելուց յետոյ, զրահակիրների խմբի ձախ կողմից լուսաւորեցին «Դմիտրի-Դոնսկոյ» և «Աւրորա» կրէյսէրների ցոլացուցիչները, որ լուսաւորում էին նաւախմբին։ Այն ժամանակ, վախենալով, որ ռումբերը կարող են ընկնել մեր նաւերի վրա, «Իշխան Սուվորովից» ընդհանուր նշան տրվեց, որ կրակը դադարեցնեն, որ և կատարվեց անյապաղ։ Բոլոր կրակը տևեց ընդամենը 10 րօպէ։ Անթել հեռագրով պարզվեց, որ «Աւրորա» կրէյսէրի վրա ընկել են 5 ռումբ, որոնք ծանր վիրաւորել են մէկ քահանայի և թեթև՝ մէկ կօմէնդօրի։ Յետոյ քահանան վախճանվեց Տանժէրում»։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ստախովիչի իշխան Մեշչերսկուն զրպարտութեան մէջ մեղադրելու գործը 4 ժամ քննելով, վճռվեց «Гражданинъ»-ի խմբագրին 2 շաբաթ բանտարկութիւն։ Պարզվեց, որ «Освобожденіе» յօդուածը խմբագրութեան տուել է իշխան Վօլկօնսկին առանց Ստախովիչի համաձայնութեան։ Պլեվակօ և Մակսիմովիչ փաստաբանները դատաստանական միջանցքներում ժողովուրդը ագմկալից ծափահարութիւններ արեց։

ԱԲՕ, 22 Նոյեմբերի։ (Սեփ. Թղթ.)։ Այսօր շոգենաւով Շվէցիայից եկան սէյմի նիստերին մասնակցելու Ռուսաստանից աքսորված 7 հոգի։ Դրանցից 5-ին, նոյեմբերի 17-ի Բարձրագոյն հրամանի համաձայն, թոյլատրված է ճանապարհները շարունակել մինչև Հէլսինգֆօրս։ Նրանց մէջ է նախկին սենատոր Մէխէլինը։ Երկուսին նոյն հրամանի համեմատ, մերժված է, առաջարկելով նոյն շոգենաւով և եթ վերադառնալ Շվէցիա։ Շոգենաւի ժամանելու և գնացքի մեկնելու ժամանակ առանձին ցոյցեր չեղան։ Հաւաքված էին 150-ի չափ անձեր, որ երգում էին «Վօրտ-Լանդ» և ժողովրդական երգեր և «ուրա» էին կոչում։ Վաղը Շաումանի գործի առիթով նիստ կը լինի։

ԲԵՐԼԻՆ, 22 Նոյեմբերի։ (Վօլֆ)։ Այստեղ ժամանեցին նոյեմբերի 21-ին Պետերբուրգից 6 գործակալներ երկաթուղիական երկու դաշնագրերի մասին բանակցելու։ Բանակցութիւնները վերաբերում են ռուսական և գերմանական երկաթուղիների միացմանը Սկալմէրժիցէ և Կալիշի միջև, նոյնպէս և Գէրտեի և Զենստոխօնի միջև։ Բանակցութիւններից սպասվում են բաւարար հետևանքներ։

ԼՕՆԴՕՆ, 22 Նոյեմբերի։ (Րէյտէր)։ Աօստեան դքսուհին վտանգաւոր կերպով հիւանդացաւ։ Պորտուգալիայի թագուհին այդ լուրն առնելով, մեկնեց Լօնդօն։

ՄԷՍՍԻՆԱ, 21 Նոյեմբերի։ Մեծ Իշխան Կիրիլ Վլադիմիրօվիչը յետաձգեց Տաօրմինա ուղևորվելը և մեկնեց Պալէրմօ։

ԲԱԼՏԱ, 22 Նոյեմբերի։ Կիշինևի գեմստվօի վարչութիւնը Մօսկվայի նահանգական գեմստվօի վարչութեանը փոխադրել է 60,000 ր. Հեռաւոր-Արևելքի համար սանիտարական խումբ կազմելու։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գեներալ-լէյտէնանտ Սախարովի հեռագիրը գլխաւոր շտաբին նոյեմբերի 22-ից. «Նոյեմբերի լոյս 22-ի գիշերը պատերազմական ընդհարումների մասին զեկուցումներ չեն ստացվել»։

23 Նոյեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Արդարադատութեան մինիստրութեան մէջ մի շարք միջնորդութիւններ են յարուցել երդուեալների դատարան հիմնելու անհրաժեշտութեան մասին այն շրջանների դատական պաշտօնեաները, ուր դեռ այդ հիմնարկութիւնը չէ ներմուծված։

ԼՕՆԴՕՆ, 23 Նոյեմբերի։ (Րէյտէր)։ «Morn. Post»-ը իմացել է լաւատեղեակ մի աղբիւրից, որ թէև ռուս և թիւրք կառավարութիւնների միջև ոչ մի պաշտօնական բանակցութիւն չէ կատարվել սև ծովեան նաւատորմի Դարդանէլով անցնելու հարցի մասին, սակայն և այնպէս այդ առիթով մտքերի փոխանակութիւն եղել է, բայց և մինչև այժմ թիւրք կառավարութիւնը սաստիկ անհրաժեշտ է համարում խստութեամբ պահպանել Պարիզի և Բերլինի դաշնագիրների որոշումները։

ԼՕՆԴՕՆ, 23 Նոյեմբերի։ (Րէյտէր)։ Հաւատացնում են, որ Բօյ-ստրիտի դատարանը պահանջաթուղթ է եկել երէկ՝ «Կարօլին» ականանաւը Լիբաւա հասցնող Ջէմս Բօժ նաւապետին, նոյնպէս և մի ուրիշ անձի, ըստ երևոյթին Սիննէտին՝ ձերբակալելու մասին։

ՉԻՖՈՒ, 22 Նոյեմբերի։ (Րէյտէր)։ Պորտ-Արտուրի կատաղի ռմբակոծութիւնը շարունակվում է այսօր։ Ճապոնացիները կատաղի ջանքեր են գործ դնում, որ տիրեն հիւսիսարևելեան մարտկոցին։

ՇԱՆԳՀԱՅ, 22 Նոյեմբերի։ (Րէյտէր)։ Գիրին ժամանեցին 50,000 ռուս և սպասում են դէպի հարաւ արշաւելու, որպէս զի փորձեն ճապոնական թևի թիկունքն անցնել Շախէից հարաւ։

ԽԱՐԲԻՆ։ (Սեփ. Թղթ.)։ Նոյեմբերի 21-ի երեկոյեան ժամը 9-ին, Խարբինից դէպի Մուկդէն 226-դ վերստի վրա խունխուզները օդը թռցրին ուղին, բայց այդ նկատեց սահմանապահ մի զինուոր և անցնող գնացքն իր ժամանակ կարգնեցրին։ Խունխուզները գնդակահար արին զինուորին։ Ուղին անյապաղ վերաշինվեց։

ՄՈՒԿԴԷՆ, 22 Նոյեմբերի։ (Րէյտէր)։ Զօրս օր շարունակ աջ թևի կենտրոնում տեղի ունեցող թնդանօթային մենամարտը չազդեց ընդհանուր դիրքի վրա։ Ռուսների մէջ կան շատ հիւանդներ. պատճառը նրանց խիտ ապրելն է նեղ տրանշէներում և զօրանոցներում, նոյնպէս և երկար տևող ջղային լարված վիճակը։

ՋԻԲՈՒՏԻ, 22 Նոյեմբերի։ (Հավաս)։ Ռուսական էսկադրան բոլոր անհրաժեշտ պաշարները վերցրեց միայն իր փոխադրանաւերից։ Ըստ երևոյթին էսկադրան լաւ վիճակի է։ Վնասվածքներ չեն նկատված։ Սովորական պաշտօնական փոխադարձ այցելութիւններ արվեցին։ Ոչ մի ցոյց չեղաւ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գեներալ-լէյտէնանտ Սախարովի հեռագիրը գլխաւոր շտաբին նոյեմբերի 22-ից. «Նոյեմբերի 22-ին պատերազմական ընդհարումների մասին զեկուցումներ չեն ստացվել։ Զը նայելով սաստիկ ցրտերին, մանաւանդ գիշերները, մեր զօրքերը, տաքացվող գետնափորների, տաք զգեստի և առատ կերակրի շնորհիւ դեռ ևս չեն նեղվում ցրտից։ Սառելու դէպքեր չեն եղել։ Զօրքերի ոգին գերազանց է»։

ՖՐԷԴՐԻԿՍՀԱՖԷՆ, 22 Նոյեմբերի։ (Վօլֆ)։ Ռուսական օժանդակ «Տերեկ» կրէյսէրը կէսօրից յետոյ ժամը 3-ին անցաւ Սկագէնի դիմացով, դիմելով դէպի արևմուտք։

ԲՐԷՍՏ, 22 Նոյեմբերի։ (Հավաս)։ Զրասոյզի և նաւաքարշակի օգնութեամբ աջողվեց ազատել «Պրանգիտելնիի» խարիսխը։ Այդ գործողութիւնը լիովին աջողվեց։ Ռուսական հականականաւն սպասում է խաղաղ եղանակի՝ ծով դուրս գալու համար։

ԼՕՆԴՕՆ, 22 Նոյեմբերի։ «Րէյտէրի» թղթակիցը ռուսական արևմտեան բանակի գլխաւոր վայրում հեռագրում է նոյեմբերի 19-ից, որ ճապոնացիները չէին պատասխանում Սուձեատունից հարաւ իրանց դիրքի վրա ռուսների

պաշարողական թնդանօթների բացած կրակին, թէև նկատված էին ճապօնացիներ, որոնք գրաղված էին Շախէի վրայի երկաթուղային կամրջի տակը ականներ փորելով, որպէս զի օդը հանեն նրան, եթէ ռուսները արշաւեն առաջ։ Այսօր ռուսները փորձեցին կանգնեցնել այդ աշխատանքները։ Սկսվեց փոխադարձ զօրեղ կրակ. մի և նոյն ժամանակ Պուտիլօվեան բլուրի վրա կրակ անող ճապօնական զօրամասը յանկարծակի յարձակման ենթարկվեց կօզակների մի խմբի կողմից. վերջինս, սակայն, ստիպված եղաւ յետ նահանջելու, ճապօնական բատարէային տիրելու մի անաջող փորձից յետոյ։ Գեներալ Րէննէնկամպֆը դադարեցրեց դէպի արևելք արշաւելը, որ նա կատարում էր երկու օր շարունակ՝ հալածելով ճապօնական մի զօրամաս, երբ, մի քանի օր առաջ, յետ էր մղել այդ զօրամասի յարձակումը։— Թէև գետինը 18 դիւյմ խորութեամբ սառել է, տրանշէյների կառուցումը շարունակվում է։

ՏՕԿԻՕ, 22 նոյեմբերի։ (Րէյտէր)։ Գլխաւոր բանակատեղը հաղորդում է, որ նոյեմբերի 20-ի վէշերվայ ժամը 2-ի մօտերը ճապօնական հետևակը, ռուսներին քշելով դէպի հիւսիս, գրաւեց այն գիւղը, ուր առաջ գտնվում էր ռուսական մի հետևակ զօրամաս գնդաձիգների հետ։ Ճապօնացիներն սպանվածներ չունեցան, իսկ վիրաւորված են միայն 12 հոգի։ Ռուսները կորցրին 30-ից աւելի մարդ։ Նոյեմբերի 20-ի երեկոյեան ռուսական արտիլլէրիան ռմբակոծում էր Վէյտաօշանը։ Ռուսական հետևակից 2—3 վաշտ առաջ արշաւեցին, որպէս զի տիրեն բարձունքին, բայց յետ մղվեցին։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Ս. Գ. ՇԵՐՄԱԶԱՆԵԱՆՑ
Ընդունում է հիւանդներ (բժշկութիւն, պլոմբ և արհեստական ատամներ շինել)
Առաւօտեան 9—2
Երեկոյեան 4—7
Վանքի Մեծ փող. տուն Մարտիրոսեանի։
(կ. չ.) 24—100

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ
Մասնագէտ մէզային և սիֆիլիսական հիւանդութիւնների,—ընդունում է հիւանդներին առաւօտեան 12 ժ.—1 ժ. երեկոյեան 6 ժ.—9 ժ. Կուկիա, Միխայլովսկայա փ. № 20.
(ո. կ. եւ) 26—30

ԲԺԻՇԿ
ՀԱՄ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ
Վելիամինովսկայա փողոց տուն № 19.
Ընդունելութեան ժամեր—առաւօտեան 9—11
երեկոյեան 5—7
(7, 11, 14, 18 և 21) 5—5

ԿՐՕՆԻ ԴԱՍԱԳՐԵՐ
Աշակերտաց համար
Ր. Կ.
1. Դասատետր կրօնի I տարի — 25
2. » » II » — 20
3. » » III » — 30
4. Հին-ուխտ (ընդարձակ) . — 45
5. » (համառօտ) . — 35
6. Նոր-ուխտ . . — 40
7. Գործք առաքելոց . . — 40
(250 օրինակից աւելի գնողին 20% զեղչ)
Ուսուցչաց համար
8. Ուղեցոյց (մեթօդիկայ) հին-ուխտի . . . 1 75
9. Ուղեցոյց (մեթօդիկայ) նոր-ուխտի . . . 2 5
10. Ուսուցումն քրիստոնէական կրօնի Դ. . . 1 50
11. Ուսուցումն քրիստոնէական կրօնի Ե. . . — 50
(35% զեղչ)
Ցանկացողները կարող են դիմել հետևեալ հասցէով.
1) Тифлисъ, священнику С. Саакянцъ, Коммерческое училище.
2) » Книжный магазинъ «Гуттенбергъ»
3) » » «Центральный».
—
Դասագրքերիս պահեստը գտնվում է պ. Ալէքսանդր Ամիրաղեանցի մօտ (Карвансарай Тамамшева, мануфактурный магазинъ А. Амирагова).
Ցանկացողները նրանից ևս կարող են պահանջ անել։
Սահակ քահ. Սահակեանց
յ. ա. օ. յլ.—օ. օր-մէջ ս. ա. օ. 59—66

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Ջեռնարկութիւն կայսերական թատրոնների արտիստ Լ. Դ. Դօնսկօյի
Այսօր, չորեքշաբթի, նոյեմ. 24-ին վրաց դրամատիկական ընկերութեան ներկայացում, դերասան Աբաշիձէի բենեֆիս. կը ներկայացվի
I ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐ
կօմ, 5 գործ.
II ԲԵՆԵՖԻՍԻՑ ԱՌԱՋ
պատկեր 1 գործ.
Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին։
Վաղը, հինգշաբթի, նոյեմբերի 25 ին, կը ներկայացվի Վ. Ի. Լազարեվի 2-րդ դեբիւտի համար ԿԱՐՄԷՆ, օպեր. 4 գործ. երաժ. Բիզէի։ Ուրբաթ, նոյեմբերի 26-ին, մասնակցութեամբ Դօնսկօի կը ներկայացվի ՆԵՐՕՆ. երաժ. Րուբինշտէյնի։
Պատրաստվում են ներկայացնելու ՄԱՆԴԱՐԻՆԻ ՈՐԴԻ, օպեր. 1 գործ. երաժ. Կիւի. ՄԱՆՕՆ, օպեր. 5 գործ. երաժ. Մասսնէի։
1—1 Կառավարիչ՝ Ի. Ա. Կէլլեր

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ
Չորեքշաբթի, նոյեմբերի 24-ին
Հայոց դրամատիկական ընկերութիւնը բարեհաճ մասնակցութեամբ հայ դերասանուհիների և դերասանների կը տայ
I
ՕՍԿԱՆ ՊԵՏՐՕՎԻՉԸ ԴԺՈԽՔՈՒՄ
կօմ. 1 գործ., հեղ. Գ. Սունդուկեանցի։
Մասնակցում են տ.տ. Վարդուհի, Մէլիքեան, պ.պ. Տէր-Դաւթեան, Յարութիւնեան, Մամիկոնեան և ուրիշ.
II ՍԱՆԴՈՒԽՏ
ողբերգ., Թոմա Թերզեանի
I գործ. II պատկերը և II գործ. III պատկերը մասնակցութեամբ տիկ. Դուրեան-Արմէնեանի և պ. Արմէնեանի։
III ՕՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ
մենախօսութիւն
կը կատարէ դերասանուհի օր. Ազատեան։
IV ՀԱՄԲՈՅՐ
կօմ.-ֆէէրիա 1 գործ. հեղ. Դէ-Բալվիլի
Թարգ. Արմէնեանի։
Մասնակ. են պ. Արմէնեան և տ. Դուր.-Արմ.
V ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
պ. Պօղ. Կարա-Մուրզայի ղեկավարութեամբ երկսեռ խումբը կը կատարէ
1) «Երազ»—Շահազիզի, 2) «Վարդ կօշիկ», 3) «Հայ նազանքս», 4) «Թռչունին Բօսֆորի վրա»—երաժ. Չուխաճեանի, 5) «Լէպօ լէ, լէ» 6) «Զինչ ու գինչ»։
Սկիզբն է երեկ. 8 ժամ.
Տոմսակները ծախվում են թատրոնի կասսայում։

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Բ. Նաւասարդեան
տեղափոխվելով Թիֆլիսից ՌՕՍՏՕՎ
Հիւանդներին ընդունում է 11—12 ժ. առ. և 7—8 ժ. երեկոյեան։
Б. Садовая, 136, д. Бакалова.
(ո. կ. և. հ.) 58—100

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Ընդունում է մասնաւորապէս սիֆիլիս, մորթու և վեներական ախտ ունեցող հիւանդներ ամենայն օր 12—2 առաւօտ. և 6–8 երեկ.
Մեծ Վանքի փողոց, տուն Կուզանովի—դեղատան կից։ (ե. հ. շ.) 5—10

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Ս. Զ. ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւն ամեն օր, ժ. 2—3 և 5—7 երեկոյեան, իսկ տօն օրերին առաւօտեան ժամը 10—11. Սօլօլակի փող. № 6.
(ա. օ.) 5—50

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Ս. Ա. Ստեփանեան
Ընդունում է առաւօտեան 9—2 և 5–7, Վելեամինովսկայեա փ. № 8.
(ա. օ. 8—100

Լոյս տեսաւ
„ԽՕԼԵՐԱ“
Բժշկ. Ն. Տէր-Իսահակեանի. գինն է 3 կոպ։ Քաղաքային և գիւղական հաստատութիւնների համար 100 ը արժէ 1 ր. 70 կ., իսկ գրավաճառներին 100 ը 2 ր. 10 կոպ.։ Դիմել՝ Ալէքսանդրոպոլ, հեղինակին. 3—4

Լոյս տեսաւ
ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ
ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
Հատոր առաջին. 1865—1871.
ԳԻՆՆ Է 1 ՌՈՒԲԼԻ.
Առաջին հատորի մէջ զետեղված են այն բոլոր ու մանր յօդուածները, որոնք լոյս են տեսել մինչև «Մշակ» լրագրի հրատարակութիւնը։ Այդ յօդուածները վերաբերում են 1865—1871 թւականների շրջանին և տպված են եղել մասամբ «Մեղու Հայաստանի» լրագրում, իսկ մասամբ «Հայկական Աշխարհ» ամսագրում։
Դիմել «Գուտտենբերգ» գրախանութը։ 21—25

ԱՂԲԻՒՐ և ՏԱՐԱԶԻ
խմբագրութիւնն ու խմբագրատունը
Օլգինսկայա փողոցից տեղափոխվել են Ալէքսանդրեան այգու հանդէպ, Մադաթեան փողոցի վրա, պ. Ռոստոմ Մարտիրոսեանի նորակառոյց շէնքը, տ. № 15, ՀԵՐՄԷՍ տպարանի վերի յարկը։
Բացված է ԱՂԲԻՒՐ եւ ՏԱՐԱԶԻ 1905 թ. բաժանորդագրութիւնը։
1—1

ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ
գրավաճառանոցում վաճառվում են Ղ. Աղայեանի հետևեալ աշխատութիւնները.
Պատկերազ. այբբենարան, բ. տպ. ճոխ. — 15
Մայրենի լեզու, 9-րդ տպագր. բ. տարի — 30
Մայրենի լեզու, 4 րդ տպագր. գ. տարի — 65
Արութիւն և Մանուէլ 3 հատոր . — 60
Բանաստեղծութիւններ . . . 1 —
Ժամանակակից մատենախօսութիւն . — 20
Տարրական ֆիզիկա ըստ Կրիւգէրի, ազգային դպրոցների համար 84 առանձին տպված նկարներով . . — 30
Դիմել՝ Тифлисъ. Книжный магазинъ «Гуттенбергъ», Г. И. Галустяну. Նոյն տեղը վաճառվում են օրացոյցներ—Թոփչեանի, Ջմշկեանի, Кавказскій, Всеобщій, Крестный և այլն։ Գումարով գնողներին զեղչով։ 1—3

Լոյս տեսաւ և վաճառվում են
ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՓԻՆԵԱՆԻ
ԾՈՑԻ և ՊԱՏԻ 1905 Թ.
„ՇԻՐԱԿ“
Պատկերազարդ օրացոյցները
Ծոխ բովանդակութեամբ և գունաւոր տպագրութեամբ
(Եօթներորդ տարի)
Համառոտ բովանդակութիւնը

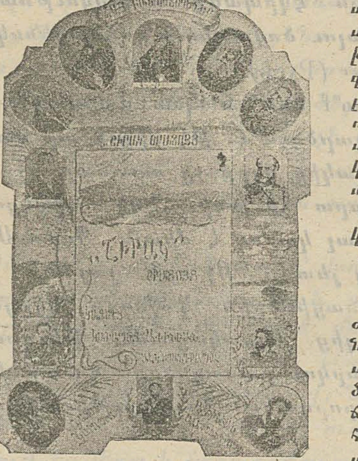

Ծոցի օրացոյցը պարունակում է ամենակարևոր և գտակար տեղեկութիւններ՝ առևտրագիտական, աստղաբաշխական, վաճառականական, գիտական, ժամանակագրական, պատմական, բժշկական, առողջապահական, կենդանաբուժական, գիւղատնտեսական, ճանապարհորդական, տնտեսական, օրէնսգիտական, բանաստեղծական, կենսագրական, երգիծաբանական, վիճակագրական, արհեստագիտական և այլ տեղեկութիւններ. նաև վիճակաբան։
Ունի առանձին յաւելուած «ԵԱՊՕՆԻԱ», ռուս-եապօնական պատերազմի առթիւ։
ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑԸ բացի օրացուցական և լուսնային տեղեկութիւններից պարունակում է իր մէջ ընտիր մտքեր և աֆօրիզմներ սիրանուոր հեղինակների, եկեղեցական և ազգային տօների պատմական բացատրութիւններ, հեթանոսական սովորութիւններ, բժշկական և անասնաբուժական տեղեկութիւններ յայտնի հայ և օտար բժիշկների, խորհրդածութիւններ հեղինակաւոր հայ անձանց. ազգային քնար—բանաստեղծութիւններ, երգիծաբանական հատուածներ, եապօնական ազգային սովորութիւններ, հայկական կեանքից նշանաւոր դէպքեր, անտեսական խորհուրդներ, հետաքրքիր նորութիւններ, պատմական ժամանակագրութիւն, կենսագրութիւններ, անեկդօտներ հայ և օտար նշանաւոր մարդկանց կեանքից, առածներ, ժողովրդական երգեր, պարերգեր, յէյէներ, արկածալի դէպքեր Զէյթունի և Սասունի կեանքից և այլն և այլն։
Տախտակը ներկայացնում է մի գեղեցիկ նկար «Հայ բանաստեղծներ» իրանց գլուխ ունենալով, Խրիմեան Հայրիկը։
«Շիրակ» օրացոյցները զարդարված են Աբովեանի, Նազարեանի, Նալբանդեանի, Րաֆֆու, Գամառ-Քաթիպայի, Ներսէս Վարժապետեանի, Ծերենցի Յ. Պարոնեանի և Պէշիկթաշլեանի պատկերներով իրանց կենսագրութեամբ։ Մանրամասն բովանդակութիւնը ցանկացողները կարող են ստանալ ձրի։
ՊՐԷՄԻԱ. «Շիրակ» օրացոյցներից երկուսը միասին գնողները կը ստանան ձրի, իբրև պրէմիա, առանձին գրքով Յ. Պարոնեանի «Երգիծաբանական Հատուածներ» գիրքը, որը պարունակում է Պարոնեանի մի քանի սուր, ծիծաղաշարժ յօդուածները։ Պրէմիան առանձին կը վաճառվի 20 կոպէկով։ Պահանջեցէք «Շիրակ» օրացոյցները վաճառողներից և պրէմիան ձրի։
Ցանկացողները թող շտապեն, որ պատուէրները ժամանակին ճշտութեամբ կարողանանք կատարել։
Մեծ գումարով գնողներին լինում է մեծամեծ չափով զեղչ և մի և նոյն ժամանակ ճանապարհածախս չեն վճարում։
Գները՝ ծոցինը 20 կոպ., պատինը—50 կոպ.։
Դիմել՝ Александрополь, типографія «Ширакъ» Карапетъ Апинянцъ. արտասահմանից— Alexandrople, Karapet Apinian (Caucase)։
6—18 Կ. Ափինեան

Մի օրիորդ ցանկանում է ունենալ հայերէնի դասեր, կամ ընտանիքի մէջ վարել դաստիարակչութիւն։ Հասցէն է գտնել տար քաղաքներ
Դիմել «Մշակի» խմբագրութիւն։ կ.հ. 4 5

ԵՍ, ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՈՊՈԼՑԻ երգիչ Ցիգայի իմ խմբովս եկել եմ Թիֆլիս, ով որ ցանկանում է, կարող է հրաւիրել մեզ։ Ապրում ենք Այրի Մէյդանի մօտը, Ղամազովի քարվանսարայում № 14. մեր նուագներն են Թառ, սկրիպկա և դոհրա։ Ածում ենք Ռուսական, պարսկական և հայկական եղանակներ, երգում ենք և ընդունում ենք սովորեցնելու ցանկացողներին։ (չ. հ.) 2—3

ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ
Բիւրեղային Սապոն
№ 4711
Գլիցերինի ԲԱՐՁՐ չափ։
Տնտեսութիւն—փրփուրի առատութեան պատճառով։
ՎԱՐԴԻ ՔՆՔՈՅՇ ՀՈՏ,—
առա այդ սապոնի ընտրող բարձր յատկութիւնները։
ՖԵՐԴ. ՄԻՒԼՀԷՆՍ
Կոլոկոլնաեա փող., № 4711
Կեօլնում և Րիգայում։
№ 153767/72 1—6
հ. 27, ն. 24, դ. 18, յ. 26, մ. 9, յն. 6

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
№ 1 ՄԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ № 1
ԼԵՕ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ
Հրատարակութիւն Ա. Պօղոսեանի
Էջ 336
Գինն է 75 կոպ. (2 ֆր.) ճանապարհած. 1 ր. (2 ֆր. 50 սանտ.)։
Վերադիր վճարով ստանալու համար ուղարկելու է 25 կոպ. նամականիշ։
Կարելի է ստանալ՝ Թիֆլիս, «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցից և Մոսկվա, Առաքել սարկաւագ Սիմէօնեանից.
(Армянскій пер., домъ армянской церкви)
9—10

Լոյս տեսաւ
Ս. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ
ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ
(Վէպ)
Գինն է 60 կոպ.
Շուտով լոյս կը տեսնի «Պատկերներ» Բ. հրատ.
Դիմել՝ Թիֆլիսի հայ գրավաճառներին և հեղինակին՝ Редакція „Мурчъ“, Тифлисъ.

ԵՐԵՒԱՆԻ հայոց կոնսիստորիան առաջարկում է այն նկարիչներին, որոնք կը կամենան հայոց եկեղեցիների համար խաչվառներ և պատկերներ նկարել՝ դիմել կոնսիստորիային և յայտնել իրանց պայմաններն ու հասցէն։ Նոյնպիսի առաջարկութիւն անում է նաև այն անձանց, որոնք կը կամենան եկեղեցական զգեստներ և անօթներ պատրաստել կամ վաճառել։
Անդամ կոնսիստորիայի՝
5—5 Կորիւն քահ. Պանճուլազեան

I
Յովհ. Արաբաջեանի
ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ
ա., բ. և գ. տարի
Դիմել հետևեալ հասցէով՝ Александрополь, M-lle Сирануйшъ Арабаджіанцъ.
II
Յովհ. Արաբաջեանի Նոր հասցէն՝
Ростовъ н/д., Уголъ Пушкинской ул. и Большого проспекта д. № 152 Оболешевой.
չ. շ. 5—10

Բ ա կ ո ւ ա յ ր ա ժ ա ն մ ո ւ ն ք ո ւ մ
«Պարապետի վրա»
Եղբայրք ՄԷԼԻՔ-ՄԱՐՈՒԹԵԱՆՑՆԵՐԻ
խանութում ստացվում է շարունակ մեծ քանակութեամբ ձմեռվայ տաք Փուֆայկաներ, չուլքիներ, Նասկիներ, երեխայի հագուստներ. նոյնպէս ստացվում է գլխի ադրեշումէ ալլուխներ, չիթաներ, չիթի հաշիաներ և զանազան տեսակ ղալանտերէյնի ապրանքներ։ Դրսի պատուէրները կատարվում են անմիջապէս։
(կ. չ.) 20—30

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 23-го ноября 1904 г. Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» Ընկ. Типогр. Т—ва С. Назарянца и К. п. ф. «ГЕРМЕСЪ». Мад. ул. № 15.